

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

- ЗАГАЛЬНА
ХАРАКТЕРИСТИКА КОНЦЕПЦІЇ**
- МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ**
- НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ**
- СУДОВА ПРАКТИКА**

Видавничий дім
«ПРОФЕСІОНАЛ»
Київ — 2024

Укладачі:

Алієв Роман Вагіфович — кандидат юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії правового забезпечення військ (сил), Національний університет оборони України; *Джус Олександр Анатолійович* — кандидат політичних наук, начальник кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Копотун Ігор Миколайович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Коропатнік Ігор Михайлович — доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри військового права, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри №1 Інституту Управління державної охорони України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Павлюк Олександр Олексійович — кандидат військових наук, генерал-лейтенант, командувач Сухопутних військ Збройних Сил України;

Петков Валерій Петрович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Петков Сергій Валерійович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, Львівський університет бізнесу та права;

Шамрай Богдан Миколайович — кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, начальник Центрального юридичного управління Генерального штабу Збройних Сил України;

Юрков Анатолій Вікторович — начальник військового факультету соціальних та поведінкових наук, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Н 35 **Національна безпека України в умовах воєнного стану: загальна характеристика концепції; міжнародний аспект; нормативне регулювання; судово практика.** / Укл.: Алієв Р. В., Джус О. А., Копотун І. М., Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков В. П., Петков С. В., Скриньковський Р. М., Шамрай Б. М., Юрков А. В. — Київ. ВД «Професіонал», 2024. — 480 с.

ISBN 978-611-01-3412-5

В умовах сьогодення головними та актуальними загрозами для національної безпеки України є російська збройна агресія та повномасштабне вторгнення арміє ворога на територію України, окупація частини території країни.

З 24 лютого 2022 року Україна постала перед новими викликами і вперше з часів незалежності України опинилася в умовах воєнного стану, правовий режим якого охопив усю територію нашої держави та став причиною тимчасових обмежень прав і свобод людини.

Забезпечення національної безпеки в умовах правового режиму воєнного стану є одним з основних викликів, що стоять сьогодні перед нашою державою. Національна безпека держави виступає однією з базових цінностей, а її зміцнення є однією із стратегічних цілей України.

При цьому режими воєнного стану та дотримання національної безпеки у поточній ситуації в країні мають розглядатися як близькі та системно пов'язані правові категорії у законодавстві, доктринальному сенсі, в практичній площині.

ВСТУП

Становлення України як демократичної та правової держави значним чином залежить від стабільності суспільних відносин. При цьому суспільство вимагає від держави створення нових і вдосконалення вже наявних правових інститутів, захищеності прав, свобод і інтересів людини, які сприятимуть забезпеченню національної безпеки України як однієї з її найважливіших складових.

Слід зауважити, що в практичному сенсі національна безпека відображає стан захищеності життєво важливих інтересів держави, суспільства та громадян відповідно до норм національного та міжнародного законодавства у різних сферах життєдіяльності.

Воєнні дії на території України, які тривають з 2014 року і особливо після подій з 2022 року, тобто широкомасштабної війни за існування країни і нації, безперечно доводять, що головними пріоритетними стратегічними завданнями щодо забезпечення національної безпеки, захисту життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз, надання відсічі й стримування збройної агресії проти України є безпечний розвиток держави, збереження територіальної цілісності, державного суверенітету, здатність держави практично протистояти воєнним загрозам.

Зазвичай актуальність проблем національної безпеки визначається перш за все такими факторами:

- воєнними конфліктами;

- техногенними та природними катастрофами;

- матеріальними витратами та збереженням людського потенціалу.

Зрозуміло, що в умовах сьогодення головними та актуальними загрозами для національної безпеки України є російська збройна агресія та повномасштабне вторгнення арміє ворога на територію України, окупація частини території країни.

З 24 лютого 2022 року Україна постала перед новими викликами і вперше з часів незалежності України опинилася в умовах воєнного стану, правовий режим якого охопив усю територію нашої держави та став причиною тимчасових обмежень прав і свобод людини.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, що є

найважливішими функціями держави, стали справою всього Українського народу у відповідності до приписів ст. 17 Конституції України.

Забезпечення національної безпеки в умовах правового режиму воєнного стану є одним з основних викликів, що стоять сьогодні перед нашою державою. Національна безпека держави виступає однією з базових цінностей, а її зміцнення є однією із стратегічних цілей України.

При цьому режими воєнного стану та дотримання національної безпеки у поточній ситуації в країні мають розглядатися як близькі та системно пов'язані правові категорії у законодавстві, доктринальному сенсі, в практичній площині. Таким чином динамічні зміни в правовому регулюванні безпекових правовідносин, здійснення реорганізації в державних органах, на які покладаються безпекові функції, перегляд їх завдань і повноважень свідчать про необхідність науково-правового осмислення системного зв'язку категорій національної безпеки та воєнного стану, особливо в умовах поточних безпекових реалій в Україні, що об'єктивно склалися після 24 лютого 2022 року.

Зазвичай наявна загроза порушення національної безпеки або її дійсне порушення шляхом військової (збройної) агресії іншої держави зумовлює запровадження правового режиму воєнного стану. Таким чином, воєнний стан стає своєрідним (особливим) правовим режимом гарантування (поновлення) або сприяння національній безпеці в умовах потенційної чи реальної збройної агресії.

Слід зауважити, що сама по собі категорія національної безпеки зазнає невідворотних і суттєвих трансформацій в умовах воєнного стану. З огляду на правову специфіку останнього, вона набуває рис значної динаміки порівняно із умовами мирного часу. В умовах воєнного стану безпекова ситуація є надзвичайно рухливою, нестабільною, тому адекватно реагувати на її зміни можуть лише гнучкий та функціональний механізм правового регулювання і відповідні кадрові рішення.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

При визначенні поняття «національна безпека» вітчизняні науковці за великим рахунком єдині в розумінні такої безпеки, яка характеризується сукупністю таких складових:

- стану чи ступеня захищеності національних цінностей;

- відсутності зовнішніх загроз;

- головних умов життєдіяльності особи, існування суспільства та держави;

- сукупності заходів, що вживаються для гарантування цієї безпеки;

- здатності певних об'єктів безпеки зберегти притаманні йому риси та властивості в умовах потенційної чи реальної загрози;

- системи, що складається з елементів і будується на принципах цілісності, стійкості, взаємодії складових, саморегуляції.

Виходячи з цього концепту, головним викликом та актуальними загрозами для національної безпеки України нині є збройна агресія РФ та її повномасштабне вторгнення на територію України.

Нормативно-правове забезпечення національної безпеки України відображається у нормативно-правових актах різної юридичної сили, а саме: Конституції України, Указі Президента України № 392/2020 «Про рішення ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», Рішенні Ради Національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» (введено в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Указі Президента України № 56/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про стратегію забезпечення державної безпеки», Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» № 121/2022, Указі Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 (та інших Указів про продовження воєнного стану), Законах України: «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про державний кордон України» та «Про правовий режим надзвичайного стану». Слід також

зважати, що частиною національного законодавства України є чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Міжнародні нормативно-правові акти, які стали частиною національного законодавства, визначають спрямованість норм внутрішнього законодавства, створюють орієнтир для його узгодження з міжнародно-правовими актами.

В Конституції України вказано, що основи національної безпеки визначаються виключно законами України. Відповідно, у Законі України «Про національну безпеку України» визначено основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантують суспільству і кожному громадянину захист від загроз.

Також слід зважати, що до повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України була прийнята 14 вересня 2020 року на засіданні Ради національної безпеки і оборони України **Стратегія національної безпеки України** (далі – Стратегія), яка стала основним документом довгострокового планування у цій сфері суспільно-політичного життя країни.

Цей документ визначив **основні напрями державної політики у сфері національної безпеки:**

- пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки;

- поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов;

- основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки;

- напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони;

- ресурси, необхідні для її реалізації.

При цьому враховуючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України і Законом України «Про національну безпеку України», **пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки відповідно до пункту 5 Стратегії є:**

- відстоювання незалежності і державного суверенітету;

відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України;

суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу;

захист прав, свобод і законних інтересів громадян України;

європейська і євроатлантична інтеграція.

Ця Стратегія є основою для розроблення таких документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації, зокрема:

Стратегія людського розвитку;

Стратегія воєнної безпеки України;

Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України;

Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України;

Стратегія зовнішньополітичної діяльності;

Стратегія забезпечення державної безпеки та інші документи.

В умовах воєнної агресії РФ серед вказаних нормативних актів слід зазначити є Стратегію воєнної безпеки України, яка завчасно надала змогу для підготовки та всебічного забезпечення всеохоплюючої оборони України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечило належний рівень воєнної безпеки для захисту суверенітету і територіальної цілісності держави відповідно до Конституції України, сприяння інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір та потенційного набуття членства в НАТО і ЄС.

Згідно із вказаними документами **стратегічні орієнтири держави** у сфері забезпечення національної безпеки мали полягати у тому, що Україна має сформувати достатні власні спроможності як базис для забезпечення своєї безпеки, створення системи комплексного стратегічного аналізу воєнних загроз національній безпеці України, розвитку об'єднаних розвідувальних спроможностей сил оборони з метою отримання повної та достовірної інформації для своєчасного ухвалення рішень щодо забезпечення воєнної безпеки держави; забезпечення здатності держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища, ефективно протистояти воєнним загрозам, безперерійно функціонувати до і під час воєнного конфлікту, а також у короткі строки відновлюватися після його завершення.

Проте російська агресія та введення правового режиму воєнного стану в Україні **неминує змінили підходи до забезпечення національної безпеки**, підтримання публічної безпеки і порядку,

прийняття законодавства та ухвалення управлінських рішень. При цьому наявні додаткові законодавчі заборони та обмеження, які запроваджені державою для фізичних та юридичних осіб, що певним чином обмежують зміст та обсяг їхніх індивідуальних конституційних прав і свобод.

В умовах дії правового режиму воєнного стану зміни у повноваженнях, компетенції, правах та обов'язках, порядках та процедурах торкнулися діяльності майже всіх державних інституцій. Проте слід визнати, що науково-правове осмислення проблем забезпечення національної безпеки України в умовах реалізації воєнних загроз, зокрема в умовах воєнного стану і окупації частини території країни, робить лише перші кроки. У такому вигляді це осмислення має спиратися, з одного боку, на критичний науково-правовий аналіз змісту тих законодавчих актів, концепцій і доктрин, які реально формують актуальні засади політики національної безпеки України, а з іншого – мають неодмінно включати як обов'язкову складову й дослідження практик упровадження зазначених положень у реальне життя.

Слід визнати, що пріоритетною тут є не стільки нормативна фіксація певних безпекових механізмів, скільки забезпечення їхньої дієвості, функціональності, інституційної спроможності досягати покладених на них цілей і завдань. Окрім того, слід додатково визнати – збройна агресія РФ проти України засвідчила непослідовність та неготовність політичного та й військового керівництва держави у питаннях визначення правового режиму боротьби з російською агресією, показала неефективність системи державного управління щодо прогнозування, своєчасного виявлення, попередження й нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисту суверенітету і територіальної цілісності країни.

Нині всі мають зрозуміти, що посилення безпекових загроз за умов воєнного стану є найсерйознішим викликом не лише для національної безпеки як такої, але перш за все для виживання самої держави і нації, збереження її суверенітету, територіальної цілісності, гарантування прав і свобод людини та незворотності конституційно проголошеного стратегічного курсу України на повноцінну інтеграцію в структури Європейського Союзу і НАТО.

НАУКОВО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Дослідження стану національної безпеки України в умовах дії правового режиму воєнного стану, військових дій на території країни, окупації частини цієї території неминуче визначає необхідність застосування широкого кола методологічних підходів, а також загальнонаукових, спеціально-наукових, конкретно-наукових методів пізнання юридичної дійсності.

Основними методологічними підходами в таких умовах виступають **комплексні заходи** дослідження феноменів **режиму воєнного стану** та **стану національної безпеки**, які в цьому випадку розглядаються як **близькі та системно пов'язані правові категорії**, що у законодавчому сенсі, рівно як і в правовій науці.

Отже, виходячи із реалій забезпечення безпекових заходів в умовах воєнного стану слід погодитися із основними науковими висновками щодо теоретико-правового аналізу сутності феномену національної безпеки України в умовах воєнного стану. **По-перше**, відмічають динамічні зміни у правовому регулюванні безпекових правовідносин. **По-друге**, спостерігаються реорганізації в державних органах, на які покладаються безпекові функції, перегляд їх завдань і повноважень в умовах поточних безпекових реалій в Україні, що об'єктивно склалися після 24 лютого 2022 року. **По-третє**, в умовах воєнного стану сама сутність національної безпеки зазнає суттєвих трансформацій. **По-четверте**, серед законодавчих нормативів національної безпеки превалюють імперативні приписи зобов'язального або заборонного характеру, пріоритетного значення набувають публічні галузі й підгалузі права, порівняно зменшується сфера вільного самовизначення особистості, звужується простір її розсуду, знижується кількість і рівень дії правових норм дозвольного або уповноважуючого характеру. **По-п'яте**, воєнний стан став своєрідним (особливим) правовим режимом гарантування (поновлення) або сприяння національній безпеці в умовах реальної збройної агресії.

У таких умовах багато науковців відмічають **провідну роль держави** для забезпечення національної безпеки, а також вказують на наявність **мобілізаційної моделі** функціонування державного апарату в умовах воєнного стану. Аналіз вказаних обставин надає змогу відстежити та показати наявне зближення безпекового й оборонного законодавства, які набули характеру єдиного законодавчого комплексу, підпорядкованого на час дії воєнного стану єдиним цілям, завданням, потребам тощо.

Все це зумовлює структурні зміни і формування в законодавчому полі країни. Таким чином можна констатувати певні зміни у структурі безпекового законодавства, що діє за воєнного стану, та визначити **цільні змістовні блоки**:

нормативно-правові акти, що обумовлюють запровадження режиму воєнного стану;

нормативно-правові акти, що деталізують окремі положення безпеково-оборонних заходів, стосуються повноважень державних органів, органів місцевого самоврядування щодо реалізації названих заходів в умовах режиму воєнного стану;

нормативно-правові акти, що стосуються обмеження прав людини та покладення на них додаткових юридичних обов'язків з міркувань національної безпеки в умовах воєнного режиму;

нормативно-правові акти, що передбачають юридичну відповідальність за правопорушення у сфері національної безпеки в умовах воєнного стану.

Що стосується формальної сторони процесів, то слід визнати – правовий режим воєнного стану має конституційно-правовий характер, проте впровадження передбачених ним правових заходів має міжгалузевий правовий характер (присутні елементи конституційно-, адміністративно-, кримінально- та іншого галузево-правового регулювання).

Сучасне трактування безпеки як стану захищеності конкретного соціального об'єкта (особи, суспільства, держави) в цілому позитивно сприймається в політичних і наукових колах на міжнародному рівні. При цьому досвід історичного розвитку самих різних країн доводить, що національна безпека є **бажаним станом належної захищеності ключових національних інтересів країни від реальних чи потенційних загроз**.

Якщо узяти окремо Україну, то слід констатувати, що на правовому рівні національна безпека України визначена як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» (п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України»). Проте таке визначення, як свідчать події із лютого 2022 року у країні, являють собою ідеальну, нормативно бажану концепцію. Тобто це визначення національної безпеки диктувалося в контексті конституційного курсу на побудову демократичної, соціальної й правової держави, якою офіційно проголошено Україну (ст. 1 Конституції України). Хоча певним чином це була можливість надати оціночне визначення наявного (в сенсі бажаного або прогнозованого) рівня (ступеню) захищеності життєво важливих національних інтересів та умов їх реалізації, зокрема стану соціально-економічної системи, соціальних і політичних інститутів у країні, а також спроможності національних збройних сил протистояти загрозам територіальній цілісності та незалежності держави тощо.

Враховуючи реальність воєнної агресії з боку РФ, слід констатувати, що для сучасної Української держави забезпечення національної безпеки постає **однією з пріоритетних функцій**, що знаходить своє яскраве підтвердження перш за все на конституційному рівні – у відповідності до ч. 1 ст. 17 Конституції України «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу». Отже цілком закономірно, що необхідність забезпечення національної безпеки України зумовлює систему взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних та інших заходів державної влади, інших суб'єктів забезпечення національної безпеки з метою досягнення цілей і завдань безпекового стану в країні. При цьому саме правовий вимір національної безпеки вносить елемент впорядкування в середовище кожного українця, соціальних груп, суспільства загалом, а також державних інститутів в будь-якій життєвій ситуації, але перш за все в умовах реальної війни.

Правові норми зв'язують своєрідну правову мережу, яка дозволяє належним чином функціонувати елементам соціальної системи

держави, об'єднувати націю. Це спостерігається перш за все на конституційному рівні:

визначені різновиди національної безпеки: екологічна, економічна, інформаційна, державна (статті 16, 17);

забезпечення екологічної безпеки визнано обов'язком держави (ст. 16);

забезпечення державної безпеки покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом (ч. 3 ст. 17);

встановлено, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права (ст. 18);

зазначено, що основи національної безпеки визначаються виключно законами України (п. 17 ч. 1 ст. 92);

на Президента України покладено забезпечення національної безпеки (п. 1 ч. 1 ст. 106), головування в Раді національної безпеки і оборони України (п. 18 ч. 1 ст. 106), прийняття відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України (п. 20 ч. 1 ст. 106);

встановлено, що Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України (ч. 1 ст. 107);

визначено, що Кабінет Міністрів України здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України (п. 7 ст. 116).

Конституція також встановлює компетенцію найвищих державних органів у галузі національної безпеки.

Особливістю правового регулювання питань безпеки є та обставина, що більшість цих правових дефініцій апелюють до відносин захищеності як статичній складовій суспільного життя. Проте національна безпека являє собою якщо і стан, то, як показав український національний досвід, він значним чином є динамічний, рухомий, нестабільний. Таким чином за різних суспільних або політичних умов національна безпека різко змінюватися, часом

пристосовуючись до змінюваних умов, або навпаки намагаючись «повернутися» до попереднього стану певної умовної рівноваги. Зрозуміло, що за таких умов різною може бути й реакція органів державної влади, відповідальних за реалізацію державної політики в галузі гарантування національної безпеки.

До слова ця особливість динамічного характеру безпекових відносин цілком була врахована при прийнятті у 2020 році Стратегії національної безпеки України – від змін зовнішнього середовища до внутрішніх умов гарантування цієї безпеки. Як визначає сам документ «здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх вразливостей». Що ніяким чином не надає жодних гарантій ані для нації, ані для держави, як з'ясувалося згодом.

Найбільших динамічних впливів ці відносини зазнають під час гарантування національної безпеки в умовах особливих правових режимів функціонування суспільства та держави. До їх числа найперше відносять правовий режим воєнного стану. Цілком зрозуміло, що в умовах війни держави змушені вдаватися до запровадження особливих правових режимів, що здебільшого позначаються в конституційній теорії й практиці сучасних країн, зокрема як режими воєнного стану. Вони передбачають поліваріантний набір власних правових засобів захисту (самозахисту) національної безпеки (виходячи із власних спроможностей) в екстраординарних умовах війни або наявної загрози військової агресії.

Такий спеціальний правовий режим, в українських реаліях – є режимом воєнного стану в Україні. Він запроваджується на території України (на всій території держави чи на її окремо взятій частині) на підставі Указу Президента України, затвердженого законом України, прийнятим за спеціально встановленою процедурою Верховною Радою України, за умови зовнішньої агресії або її загрози. Введення такого режиму супроводжується обмеженням певних конституційних права і свободи людини й громадянина та покладанням додаткових обов'язків на державні органи, організації та громадян.

Вказані вище ключові правові ознаки не тільки дають можливість чітко ідентифікувати своєрідність правового режиму воєнного стану, перш за все **окреслити його фундаментальну правову пов'язаність зі специфікою забезпечення національної безпеки**, зумовленою військовою агресією або загрозою нападу, але і дозволяють відрізнити його від інших видів спеціальних правових режимів.

При цьому слід зважати, що цей режим запроваджується на території України (або в окремих її місцевостях) в умовах радикального зростання рівня саме воєнної небезпеки (загроз воєнного характеру), а з іншого – заходи правового режиму воєнного стану покликані стабілізувати стан національної (у першу чергу – воєнної) безпеки за рахунок вжиття додаткових забезпечувальних (адміністративних, воєнних та інших) заходів з боку органів державної влади і громадян країни.

Таким чином правовий режим воєнного часу зумовлює **кардинальну трансформацію усталених (стабільних за умов мирного часу) безпекових правовідносин**. В доктринальному сенсі ці правовідносини змінюються за встановленим законом порядком, але самі вони є доволі динамічними і мають здатність враховувати запити воєнного часу, адже вся політика держави концентрується в цих умовах на відсічі військової агресії й потребує оперативного реагування на виклики, що стоять перед державою.

У практичній площині в Україні така трансформація **зумовлює наступні оперативні втручання:**

централізація державної політики в різних сферах, починаючи від воєнної й закінчуючи інформаційною політикою; функції координування і контролю переведення органів виконавчої влади, а також економіки країни на роботу в умовах воєнного стану бере на себе Рада національної безпеки і оборони при Президенті України (п. 3 ст. 3 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України»);

переведення умов функціонування державного апарату на «воєнні» рейки, підлаштування під ці потреби економіки країни, у першу чергу – державного сектору економіки, використання для потреб армії і фронту всіх ресурсів держави, а в разі необхідності залучення юридичних та фізичних осіб;

обмеження окремих конституційних прав і свобод людини та громадянина, що зумовлене військовими потребами, встановлення додаткових обов'язків громадян та юридичних осіб, що зумовлене оборонно-безпековими та мобілізаційними цілями воєнного стану;

створення тимчасових органів державної влади – військових адміністрацій, на які покладається завдання із забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»);

заборона припинення діяльності конституційних органів державної влади – у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного Банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність (ч. 1 ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»);

введення системи додаткових гарантій законності у правовідносинах, спрямованих на забезпечення законності у державі та унеможливлення протиправного обмеження прав людини. В умовах воєнного стану забороняються:

зміна Конституції України;

зміна Конституції Автономної Республіки Крим;

проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;

проведення всеукраїнських та місцевих референдумів;

проведення страйків, масових зібрань та акцій (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», закони України);

посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану (зокрема, законами України);

правовідносини у сфері національної безпеки об'єктивно зближуються із правовідносинами у сфері оборони, утворюючи єдиний конгломерат відносин, що трансформує як сектор безпеки й оборони в єдиний комплекс, а також набувають значення пріоритетної статті видатків.

Таким чином в умовах воєнного стану національна безпека **зазнає трансформацій**, зумовлених:

по-перше, об'єктивними процесами, що становлять безпосередню загрозу їй (наявність збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності);

по-друге, зміною співвідношення між обсягом повноважень органів публічної влади та сферою реалізації конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб – із прямою залежністю між розширенням одних і звуженням інших (що ширшою є сфера додаткових повноважень органів публічної влади, то більших обмежень зазнають права та законні інтереси фізичних і юридичних осіб).

Зміст

ВСТУП	3
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ	5
НАУКОВО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	9
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РІЗНИХ СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	17
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	21
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про національну безпеку України»	21
УКАЗ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»»	67
УКАЗ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»	88
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про оборону України»	113
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про основи національного спротиву»	150
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про Службу безпеки України»	196
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про правовий режим воєнного стану»	227
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»»	275
УКАЗ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»	276
ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 29 грудня 2021 р. № 1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в	

осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану»	280
НАКАЗ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ від 17.10.2023 № 605 «Про затвердження Переліку відомостей Міністерства оборони України, які містять службову інформацію (ПСІ-2023)»	286
АКТУАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА	328

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

АЛІЄВ Роман Вагіфович, ДЖУС Олександр Анатолійович,
КОПОТУН Ігор Миколайович, КОРОПАТНІК Ігор Михайлович,
МИКИТЮК Микола Андрійович, ПАВЛЮК Олександр Олексійович,
ПЕТКОВ Валерій Петрович, ПЕТКОВ Сергій Валерійович,
СКРИНЬКОВСЬКИЙ Руслан Миколайович, ШАМРАЙ Богдан Миколайович,
ЮРКОВ Анатолій Вікторович

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:

- ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
КОНЦЕПЦІЇ
- МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ
- НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
- СУДОВА ПРАКТИКА

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ Видавничий дім «Професіонал»

Підписано до друку 21.11.2024. Формат 60х84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 30.

ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1533